

DR. FERENCZ JÓZSEF ISK. FELÜGYELŐ GONDNOK SZÉKFOGLALÓ FELOLVASÁSA.

Mikor néhány évtizeddel ezelőtt mint első gimnázista, remegő gyermeki lélekkel átléptem az öreg kollegium kapuját, feltűntek nekem a kapu felett tündöklő aranyoszlopok: *Musis et virtutibus*.

A szavak szó szerinti értelmét tudtam, mert édes Atyám a gimnáziumi éveket megelőző nyaramat azzal édesítette meg, hogy naponként latin órákat adott nekem, hogy már előre bevezessen a latin gramatika és a humanus szellem szépségeibe.

De mit tudtam még akkor ezen szavak valódi és igaz értelméről!

Ma évtizedek múlva, mikor az egyház kitüntető bizalma ezen dicső multtal bíró intézet élére állított, ebben a teremben, ahol körülöng egyházunk nagyjainak és ez intézet nagy-hírű, tudós felügyelő gondnokainak szelleme, legyen szabad pár szóval beszélnem arról, mit jelentenek ma előttem e szavak: *Musis et virtutibus*.

Én azt hiszem, hogy a középiskola hivatását és célját nem lehet tökéletesebben kifejtteni, mint ezen két szóval, mert minden középiskolának csak az lehet a célja, hogy megadja a különböző tudományokban azokat az alapismereteket, amelyek megadják az általános műveltséget, megtanítsanak önálló gondolkodásra, bíráló ítélkezésre és hogy az alapismeretek elsajátításával tegyen a tudományos kiképzést adó egyetemnek vagy bármely szakiskolának hallgatására.

Én azt hiszem, hogy a középiskolának mindig ez volt a célja, és nem a célváltozás, hanem a korszellem változása szerint változott a középiskola színezete aszerint, hogy a korszellem minő tudományokra fektette a fősúlyt, az általános műveltség és a kor általános tudományos felfogása szerint.

A középiskola fejlődésében ehez képest négy határkövet jelölhetünk meg. Kezdetben a középiskola dominálólag — amint egyik érdemes felügyelő gondnok kifejezte — nyelvészeti gyakorlótér volt, majd a klasszikus nyelvek és ókori történelem túlsúlyra kerülése folytán kifejezetten a humanus szellem zászlóvivője lett, míg az egész Európában fellépett nacionalizmus a nemzeti műveltséget állítván fel követelményként: a nemzeti irodalmat és történelmet kívánta a tanítás központjába tenni és legújában a természeti tudományok óriási haladása és az egész emberiség életére gyakorolt nem is mérlegelhető hatása a középiskolákat határozottan a természet-reáltudományok felé tereli.

Bocsánatot kell kérnem, hogy én mint laikus ilyen kérdésekkel foglalkozom. Ugyis azt mondják, hogy a jogászok mindenhez akarnak érteni, de én abból indulok ki, hogyha az Isten hivatalt adott, akkor ahoz való ész is adott és így veszem

magamnak azt a bátorságot, megjegyezni, hogy nézetem szerint az új középiskolák tulságosan specializálva és kimélyítve foglalkoznak az egyes tudományokkal, a tudás normájául felállított mérték az ifjuság átlagának túlmagas és hiányzik a szellemi viretem, amelynek pedig a középiskolai tudás költségvetésében is helyet kellene adni.

Én nem tudok belenyugodni abba, hogy olyan ifjunak, aki mondjuk a természettudományokban kitünő, feltűnő szellemi készültséget és készséget mutat, ha a bölcs Isteni gondviselés nem áldotta meg egyuttal a nyelvek iránti érzékkal is, miért kelljen szenvednie a miatt a középiskola prokrusteszi ágyában.

De a középiskolának másik nem kevésbbé fontos, sőt talán fontosabb hivatása a *jellemképzés, az ifju lelki és erkölcsi habitusának megalapozása.*

Sajnos e tekintetben a mai, a tudományos oktatás minden személyi és tárgyi feltételeivel rendelkező iskoláink sokkal hátrább vannak a régi egyszerű sővényfalu iskolánál, melynek talán egyetlen paedagogiai felszerelése egy öreg térkép, vagy a tanító pálcája ; mert a mai iskola csak tanít, de nem nevel.

Mindig sajnálattal gondolok arra a városi gyermekre, aki egész gyermekkorát egy nagy város rideg falai között tölti el, aki sohasem kergetett lepkét a vadvirágos réten, aki nem látott egy naplementét, nem hallotta az erdő zúgását, vadgalamb bűgását. Sok tekintetben hasonló érzés fog el, a mai középiskola és internátus tanulóival szemben.

Elgondolom a gyermek lelki és érzelmi világát, akit 8—9 éves korában elszakítunk a családi tűzhelytől, az édes anya semmivel sem pótolható feltű és aggódó szeretetétől és átadunk egy iskolának, egy internátusnak, ahol van rend és fegyelem ; de hol van a melegség, a szív, a kedély és érzelemvilág foglalkoztatása, melyek pedig a jellemalakulásnak épen olyan fontos tényezői, mint a tudás ?

Ezzel csak azt akarom kifejezni, hogy a mai középiskolában dominál a tanítás, de nem fordítatik elég gond a nevelésre és különösen a jellem képzésére.

Jól ismerem azt az ellenvetést, hogy a nevelés a család feladata, de amikor a gyermeket minden behatásra érzékeny lelkével már 7 éves korában kiragadjuk a családból és átadjuk az iskolának, hogy naponként csak pár órára adjuk vissza a családnak, akkor is a tanulás gondjával és kötelességével, nem egészen természetes-e, hogy a gyermek legközvetlenebb lelki behatásait az új környezetben az iskola falai között kapja ?

Mindazok a fogalmak, melyek a kialakuló jellemre befolyással lesznek, mint kötelességérzet, becsületérzés, tudás és erkölcsi fogalmak ezen környezetben a tanár közvetlen hatása alatt fejlődnek ki és idegződnek a gyermeki lélekbe.

Azért nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy necsak tanít-

sunk, hanem neveljünk is és különösen igyekezzünk az internátusokba meleget, napfényt és szeretetet belevinni.

Én azt hiszem, hogy a gyermeket még sírva ragadjuk ki az anyja öléből és átadjuk egy rideg internátus szigorú környezetének, hol van rend és fegyelem; de hol van a szeretetnek az az éltező napja, a mely kifakasztja az ifjú lélek legszebb virágait? Én úgy érzem, hogy e téren nekünk kötelességeink vannak a gyermekkel szemben, mert különben félek, hogy a Madách phalanszter álma fog megvalósulni.

Azért van nagy történelmi jelentősége a felekezeti iskoláknak, mert ezektől inkább el lehet várni, hogy nemcsak tudós ifjúságot, hanem jellemes ifjúságot is fognak nevelni a jövőnek.

De ezen felekezeti jelleg egyúttal két más szent kötelességet is ró az intézetre: magyar és unitárius ifjúságot nevelni a jövőnek.

Teljes tisztelettel az államhatalomnak és annak törvényeinek, felekezeti iskoláinknak kötelessége a magyar kultúra szolgálatában is állani és ami intézetünknek ezen kívül kifejezetten kötelessége *unitárius ifjúságot nevelni*.

Ha a mi őseink annyi önfeláldozással, szeretettel és nemes áldozatkészséggel felépítették a mi iskoláinkat, ezt tették minden biztonnyal azzal a tudattal, hogy az iskolában nemcsak a kultúrának, hanem az egyháznak is állítanak védbástyát és világító tornyot.

Mi egyházunkat és egyházi életünket iskolák nélkül el sem tudnók képzelni. Ezek adják meg egyházi életünk vérkeringését, azért nekünk ma nincsen szentebb kötelességünk, mint ezt a szent örökséget az idők bármilyen viharai és viszontagságai között és bármilyen áldozatok árán is fenntartani, erre kötelez az ősök szelleme és a magyar kultúra Génusza.

És végül még pár szót a tanár urakhoz és az ifjúsághoz!

Nincsen ma ember, aki jobban át lenne hatva annak a tudatától, mint én, hogy mit jelent ma kisebbségi tanárnak lenni. Ma Önök a magyar kultúra és a magyar faj apostolai. Épen azért biztosíthatom Önöket, az én legnagyobb szeretetemről és ettől a szeretettől sugalva csak azt kérem Önöktől, mindnyájan érezzék át, hogy nagy történelmi misszió szolgálatában állanak és hogy magyar fajunk legdrágább kincse: az ifjúság van gondjaikra bízva, amelyhez nemcsak a tanár tudásával, de az Atya és barát szeretetével is kell közeledni, mert Önöknek nemcsak tudatos ifjakat, hanem jellemes és erkölcsös ifjúságot is kell nevelni a jövőnek. Ezért felelősséggel tartoznak a történelemnek és a magyar kultúra Géniuszának.

Végül Te, kedves ifjúság, vésd lelkedbe és legyen benned élő valóság az a tudat, hogy a mi kisebbségi sorsunkban egyedüli fegyverünk, mellyel fennmaradásunkat és jövőnket biztosíthatjuk: kultúránk és tudományos felkészültségünk.

Azért ma minden magyar ifjúnak azzal a tudattal kell elő-

készülnie a jövőre, hogy ő egy nagy történelmi hivatás részese, ennek tudata bele kell, hogy égesse lelkébe és szívébe azt a gondolatot, hogy neki, mint kisebbségi nemzet fiának, kötelessége van fájával és a jövővel szemben, mely őt arra kötelezi, hogy a talán máskor vidám és ábrándos ifjúkor éveit a komoly Muzsáknak és erényeknek szentelje.

Ez a gimnázium dicső multra tekint vissza, mely sok jeles és nagy férfiut adott a magyar tudományosságnak, művészetnek és közéletnek. Ez a mult kötelez és én hinni szeretném, hogy a mult szelleme és e tradíciók lelke átfogja hatni ennek az intézetnek mindenkori növendékeit, hogy ez az iskola idők végtelenjéig csakugyan a Muzsák és erények hajléka legyen.

Ebben a hitben, ebben a reményben és ezzel a fohással Isten áldása és kegyelme legyen ez intézetben, ennek előjáróin, tanári karán és mindenkori ifjúságán!

(Tóth István rajztanár székfoglalóját a jövő számban közöljük.)

A VALLÁS ÉS ERKÖLCS UNITÁRIUS NÉZŐPONTBÓL.

(Befejező közlemény.)

20. Fordítsuk most figyelmünket közelebbről ama viszony felé, amely az ember és embertársa közt kell, hogy létesüljön.

Az egyén kifejlése, megvalósulása (Aristoteles), a potenciális ember aktuálissá válása, az egyénnek, mint önértéknek, szervessé alakítása végeredményben azért történik, hogy az illető a közösséget a lehető legjobban szolgálhassa. Ez a szolgálat azonban nem szolgai, nem lealázó, hanem hivatásszerű, főlemelő. Egy Jézus, aki áttör egy kisebb közösség érdekeltégeinek határán s az istenországába iparkodik beleélni magát: ama szerves, egyetemes közösségnek tagja, amely úgy áll a többi részleges közösségek fölött, mint az igazságok birodalma a maga örök érvényességében a részleges igazságok fölött. Az egyes tehát épen úgy nem független a közösségtől, amint a kisebb körű igazság (az igazság egyetemes) nem különíthető el teljesen az igazságok országától. Minden további okoskodás mellőzésével megállapítható tehát, hogy az embernek embertársához van valamelyes köze, ami fölött nem térhet úgy napi-rendre, amint Kain próbálta testvérét, Ábelt illetőleg. (Genesis 4⁹)

Minden igazi vallás erkölcsi kivánalmái között megtalálható az az arany szabály akár felszólító, akár tiltó alakban, hogy másokkal úgy kell cselekednünk, mint ahogy kívánnók, hogy mások is velünk cselekedjenek. Ilyenforma a Kant erkölcsi törvénye. A kínaiaknál, a perzsáknál, a hinduknál, a kereszténységben mind-mind ki van mondva ez elv; de ne higyjük, hogy a népek nagyon törték magukat az elv megvalósítására. Aris-